

**Наставном и научном већу
Филозофског факултета
Београд**

Изабрани одлуком Наставног и научног већа Филозофског факултета у Београду у Комисију за оцену и одбрану докторске дисертације **„Сарајевска српска чаршија 1918-1941. - између традиције и модернизације“**, кандидата мр Соње Дујмовић, сарадника Института за историју у Сарајеву, имамо част да поднесемо следећи

Р Е Ф Е Р А Т

Основни подаци о кандидату

Соња Дујмовић је рођена 3. јула 1965. године у Огулину, Хрватска. Основно и средњошколско образовање је стекла у Сарајеву. На Филозофском факултету у Сарајеву студирала је класичне науке и историју. Дипломирала је 1988. на Одејку за романистику и стекла звање професора латинског језика и римске књижевности. Тема њеног дипломског рада била је *Преводи Хорацијевих епистола*. Годину дана касније, 1989. године, дипломирала је на Одејку за историју на Филозофском факултету у Сарајеву одбранивши са успехом рад под насловом *Европски идеолошки утицаји на младог Анту Старчевића*. Године 2004. магистрирала је на Филозофском факултету у Београду са темом *Српско грађанство у Босни и Херцеговини 1918-1941*. Магистарски рад колегинице Соње Дујмовић стручно је веома високо оцењен.

Од 1989. године колегиница Дујмовић је запослена у Институту за историју у Сарајеву, где и данас ради. Од септембра 1999. до јуна 2004. године у упоредо је радила и као професор латинског језика у Општој – реалној гимназији у Сарајеву. У периоду 2002-2007. године била је водитељ „Центра за проучавање историје“ у невладиној организацији *Међународни форум Босна*, у оквиру кога је организовала трибине историчара и уредила два зборника радова објављених у *Историјским видицима*, I-II, бр. 33. и 35, Сарајево, 2005.

Колегиница Дујмовић се у стручној периодици први пут огласила 1994. текстом *Nepoznati dokument o Anti Starčeviću* (*Prilozi*, 1994, XXV, 27, 33-41). До сада је објавила 19 чланака, а четири су у штампи. **Њена стручна интересовања преваходно су везана за политичку и друштвену историју Босне и Херцеговине, историју друштвених група и елита, посебно историју српског грађанства.** На том истраживачком плану објавила је више запажених радова (*Hrvatsko viđenje Bosne u 19. stoljeću (do 1878.)*, *Bosna i svijet*, Institut za istoriju, Sarajevo, 1996, 135-142; *Sporazum Cvetković-Maček i autonomija Bosne i Hercegovine u viđenju sarajevskih radikala*, *Prilozi*, Institut za istoriju, Sarajevo, 2004, 33, 253-264; *Srpsko građanstvo u Bosni i Hercegovini prema Sporazumu Cvetković-Maček*, *Tokovi istorije*, Institut za savremenu istoriju Srbije, Beograd, 2005, 1-2, 54-69; *Serbian Citizenry in Bosnia and Herzegovina in the Period 1918-1941*, *In Search of a Common Regional History: the Balkans and the East Asia in History Textbooks (Report from the International Symposium held at Komba Campus, the University of Tokyo, 12th November, 2005)*, Tokyo, 2006, 161-173. /Исти текст је објављен на јапанском језику 2008. године/; *Prilog pitanju centralizma – učešće Srba u upravnim tijelima Bosne i Hercegovine 1918 – 1941*, *Prilozi*, Institut za istoriju u Sarajevu, 37, 2008; *O elementima političke retorike u “Težakom pokretu” – prilog istoriji Saveza zemljoradnika u Bosni i Hercegovini*, *Spomenica Ibrahima Karabegovića, Zbornik radova*, Institut za istoriju, Sarajevo, 2013, 249-284). **Писала је о историји града и изучавала рад институција** (*Urbani centar i komunikacije – preduslov progressa*, *Urbano biće Bosne i Hercegovine*, Institut za istoriju i Međunarodni centar za mir, Sarajevo, 1996, 215-221; *Srpska pravoslavna crkva u Bosni i Hercegovini i stvaranje nove države (Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca) 1918. godine*, *Historijska traganja*, Institut za istoriju u Sarajevu, br. 3, 2009, 121-136; *Pola stoljeća Instituta za istoriju*, Institut za istoriju, Sarajevo, 2009, 43-52, (коаутор). **Бавила се питањима изучавања идентитета и традиција у Босни и Херцеговини** (*Složeni identiteti – pitanje mješovitih brakova u bivšoj Jugoslaviji*, Thomas Bremer (ur.), *Religija, društvo i politika. Kontroverzna tumačenja i približavanja*, *Wissenschaftliche Arbeitsgruppe für weltkirchliche Aufgaben der Deutschen Bischofskonferenz*, Bonn, 2002, 82-93; *Vjerski prelazi i identitet u ranijoj moderni (na primjeru Bosne i Hercegovine)*, Thomas Bremer (ur.), *Religija, društvo i politika. Kontroverzna tumačenja i približavanja*, *Wissenschaftliche Arbeitsgruppe für weltkirchliche Aufgaben der Deutschen Bischofskonferenz*, Bonn, 2002, 168-177; *Pogledi Jelice Belović-Bernadžikovske iz njene bosanske “Sopstvene sobe”*, *Međunarodna konferencija Bosna i Hercegovina u okviru Austro-Ugarske 1878-1918*, *Zbornik radova*, Filozofski fakultet u Sarajevu, Sarajevo, 2011, 481-503; “*Bosna i*

Hercegovina ne može ni da živi ni da umre” – situiranje identiteta Bosne i Hercegovine kod bosanskohercegovačkih Srba (do 1941. godine), Identitet Bosne i Hercegovine kroz historiju, Zbornik radova, knj. 1, Institut za istoriju, Sarajevo, 2011, 19-53). Такође је писала и о историји историографије у Босни и Херцеговини (“Molimo tišinu” – prilog kritici historiografije međuratnog perioda 1918-1941, diskusija na međunarodnom naučnom skupu Istoriografija Bosne i Hercegovine 1980-1998, Prilozi, Institut za istoriju u Sarajevu, 2000, 29, 449-455). Посебну пажњу је посветила штампи и њеном друштвеном утицају (“Srpska riječ” i 1914. godina – sistem nacionalne mobilizacije, Prilozi, Institut za istoriju u Sarajevu, 2005, 34, 49-60; Između tradicije i modernizacije – “Bosanska vila” u prvoj godini izlaženja (1886), Prilozi, Institut za istoriju u Sarajevu, 2006, 35, 45-60). Занимала се за наставу историје и питање традиција (Teaching History in Bosnia and Herzegovina, In Search of a Common Regional History: the Balkans and the East Asia in History Textbooks (Report from the International Symposium held at Komba Campus, the University of Tokyo, 12th November, 2005), Tokyo, 2006, 35-43. /Исти текст је објављен на јапанском језику 2008. године/; Dan pobjede prema sarajevskom ratnom “Oslobođenju” 1995. godine – “Šta nam kazuje jedna proslava?”, 60 godina od završetka Drugog svjetskog rata – kako se sjećati 1945. godine, Zbornik radova, Institut za istoriju u Sarajevu, Sarajevo, 2006, 205-217). У питању су истраживачки утемељени радови засновани на примарној грађи и добром познавању садржаја штампе и историографске литературе. У тематском смислу до сада објављени радови колегинице Дујмовић говоре да се ради о истраживачу широког спектра интересовања.

Мр Соња Дујмовић је учествовала је са рефератом на 26 научних скупова, објавила 20 приказа и стручних осврта, била сарадник на сакупљању документације коришћене у изради више публикација, уредила две свеске издања *Хисториографски видици*. У питању је стручно утемељени кандидат, са завидним искуством рада у архивима, широким интересовањима и добрим познавањем методологије на којој се заснива историјска наука.

Предмет и циљ докторске дисертације

Докторска дисертација колегинице мр Соње Дујмовић „Сарајевска српска чаршија 1918-1941 – између традиције и модернизације“, представља успели покушај да свестрано буде сагледан и научно обрађен важан сегмент друштвене, економске и

политичке историје Срба у Сарајеву, Босни и Херцеговини и Краљевини СХС/Југославији. У питању је тема која поред све своје важности до сада није систематично истраживана, а која својом природом „помера“ тежиште историографских интересовања ка проблематици историје друштва (друштвеној историји). Из тих разлога истраживање које је колегиница Дујмовић обавила у много чему је пионирско. Предмет истраживања је оновремена урбана стварност посматрана на микроисторијском сегменту града Сарајева и његове „српске чаршије“. Хронолошке међаше докторске дисертације чине године 1918. и 1941, унутар којих је дошло до прилагођавања „сарајевске српске чаршије“ приликама у новонасталој југословенској држави, њеног убрзаног модернизовања, промене идентитета, стицања новог статуса, промена у основној делатности, вредносном систему и ставовима, мукотрпног и болног интегрисања у државу и њене друштвене, политичке, економске структуре. Начин на који је кандидат дефинисао поље својих истраживања, уз уважавање комплексне проблематике и значаја посматране појаве (сарајевска српска чаршија), вишеструко прекорачују оквири локалне историје и пружају могућност сагледавања много ширег друштвеног оквира који захвата сферу јавног и приватног живота појединца и колектива као и одјеке европских утицаја и модернизације на свакодневни живот. То је истовремено и основни предмет ових истраживања.

Основни циљ са којим је колегиница Дујмовић приступила обради докторске дисертације „Сарајевска српска чаршија 1918-1941 – између традиције и модернизације“, садржан је у настојању да на основу релевантне архивске грађе, објављених извора, штампе и периодике и постојеће литературе, буде обрађен политички, економски и друштвени значај сарајевске српске чаршије између два светска рата. У том циљу кандидат је успео да дубински сагледа функционисање српске чаршије у Сарајеву, реконструише догађаје и процесе који говоре о сталности и промени која је карактерише, свестрано истражи проблематику коју она подразумева и сагледа стварност живота „сарајевске српске чаршије“ у контексту цивилизацијских, политичких, верских, националних, економских, културних прилика које се мењају. Кандидат друштвену појаву каква је „српска чаршија“ није посматра изоловано и изван ширег историјског контекста карактеристичног за Сарајево и Босну и Херцеговину, а у мањој мери и Краљевину СХС. На тај начин остварен је циљ истраживања да се једна препознатљива друштвена група (препознатљива по економској и друштвеној моћи, статусу, политичком утицају, формираним традицијама...) сагледа из бројних углова и тако прошири знање о српском друштву у прошлости.

Истраживања колегинице мр Соње Дујмовић започела су пре готово једне деценије (тема је први пут пријављена 2008. године, а по други пут одобрена 2014.) и преваходно су заснивана на методологији историјске науке. Будући да у српској и југословенској историографији није било радова који су могли послужити као узор, колегиница Дујмовић се, делом ослонила на радове страних историчара, али и на методолошке обрасце и истраживачке технике карактеристичне за друге друштвене науке. Основу докторске дисертације чине истраживања изворне архивске грађе похрањене у Архиву Босне и Херцеговине у Сарајеву (6 фондова и збирки), Историјском архиву Сарајева (12), Народној и универзитетској библиотеци у Сарајеву – Одељење ријетких књига и рукописа (3). Значајна сазнања добијена су из објављених архивских извора (38 наслова). Докторска дисертација неби могла бити написана без савлађивања обимне али садржајно богате штампе и периодике (38 листова и часописа). Део информација значајних за тему пружила је мемоарска литература и путописна грађа (12). Коришћена је и релевантна историографска, правна, социолошка, литература и публицистика (154+183 наслова).

Основне хипотезе од којих се пошло у истраживањима

Докторска дисертација колегинице мр Соње Дујмовић заснована је на више научних хипотеза које је истраживање потврдило и надоградило. Показало се тачним да је поред вишедеценијских настојања да уједињење српског народа буде остварено, формирање заједничке државе Срба, Хрвата и Словенаца за младо српско грађанство у Босни и Херцеговини и Сарајеву „било прави цивилизацијски шок“, а прилагођавање животу у новонасталој држави процес испуњен великим очекивањима и још већим разочарањима. Једна је од хипотеза кандидата да је прелазак из једног државног обрасца у други (из Хабзбуршке монархије у Краљевину СХС) представљао дисконтинуитет и оштар „друштвени рез“ за припаднике српске сарајевске чаршије, који је њеном даљем развоју донео бројне последице, такође је потврђена у докторској дисертацији. Претпоставка да је велика друштвена и историјска промена из 1918. најдиректније утицала да српско грађанство из Сарајева и Босне и Херцеговине изгуби моћ (политичку и економску) коју је имало у Хабзбуршкој монархији, задобије „периферну улогу“ и „изгуби се“ у југословенској држави, такође је истраживањима потврђена. Исто важи и за хипотезу да је губитак економских и друштвених позиција најдиректније условио успорену модернизацију српског грађанства у међуратним

годинама, његово неадекватно прилагођавање новим околностима, гашење политичке, економске и културне иницијативе, слабљење националних институција, националну демобилизацију и друго. Истраживање кандидата је потврдило и хипотезу да је саставни део тог процеса и криза идентитета, општа фрустрација и незадовољство које је у редовима српске сарајевске чаршије добијало различите облике. Докторска дисертација колегинице Соње Дујмовић потврђује и полазну претпоставку да у новој држави, суочена са променама на које није могла да се прилагоди, сарајевска српска чаршија није успела да одржи баланс у судару са новим временом, модернизацијским процесима, конкурентним друштвеним слојевима и националним групама. Из тих разлога она губи економску и политичку битку и лагано силази са историјске сцене поражена и уморна без да је оставила упечатљивији траг у политичком, економском и културном животу југословенске краљевине.

Опис садржаја докторске дисертације

Структура докторске дисертације „Сарајевска српска чаршија 1918-1941. - између традиције и модернизације“, речито сведочи о интересовањима кандидата и обиму предузетог истраживачког захвата. У њој уз предговор, увод, закључак и попис извора и литературе централни део чине четири велика поглавља. Унутар наведених делова докторске дисертације истраживачки резултати су изложени путем више ужих тематских целина.

У предговору докторске дисертације (I-XXI) колегиница Дујмовић се одредила према теми својих истраживања, коришћеним изворима и литератури, тешкоћама које проистичу из чињенице да је документација о појединим српским породицама и значајним институцијама у Сарајеву није комплетна. Образложила је своја методолошка полазишта и тенденцију са се наведена тема посматра у оквирима цивилизацијске, друштвено-историјске и економске слике југословенског простора. Указала је на више кључних истраживачких питања на која је у току рада на теми желела да одговори, назначила оквире теме и композициону структуру излагања. Посебно се позабавила питањима изучавања модернизације, града, друштвених структура, економских промена, статуса периферије који је „српска сарајевска чаршија“ имала у југословенској држави и друго.

У уводу докторске дисертације (1- 73 стр.) изложена је кратка историја Сарајева унутар које је, уз скретање пажње на друштвено-историјске и економске чиниоце, дат

сажет приказ формирања српске чаршије у граду. Посебно је указано на простор у сфери економског и политичког који је у оквирима града постојао за његове православне житеље. Дато је образложење друштвено-историјских околности и економских претпоставки које су утицале на формирање српске чаршија у Сарајеву. У том контексту посебно је обрађен развој еснафа као институције која су обезбеђивале економску и социјалну стабилност, ред и поредак у друштву, утврђивале етичке норме, налазиле упориште у верским начелима, контролисале појединца и представљале базу чаршије као колектива. Подједнака пажња посвећена је и другом упоришту српске чаршије у Сарајеву - црквено-школским општинама као виду обликовања верске, народне и политичке заједнице. У тим деловима рада прегледно су представљени значај турског и хабзбуршког административног наслеђа и начини на које је власт контролисала црквено-школске општине и утицала на облике њихових активности. Презентован је историјат и улога српских институција и скициран процес модернизације друштва, посебно повезан са успостављањем аустро-угарске управе. Колегиница Дујмовић је показала у којој је мери промена власти утицала промене у сфери привреде (пораст трговине на рачун занатства, замирање занатства, нове форме пословања), изградњу институција (банке, штедионице, кредитни заводи, коморе, друштва индустријалаца...), развој инфраструктуре, промену социјалне структуре. У оквиру насталих промена назначено је формирање српске урбане заједнице која је, заснивајући своју моћ на националном капиталу, преузела улогу економске и политичке елите, формирала институције (друштва и партију), повела борбу за аутономна права и укључила се у политички живот. Упоредо са тим пажња је посвећена генерацијским виђењима српских националних интереса (која су се разликовала) и одмеравању политичке и економске моћи истакнутих српских породица у Сарајеву. Колегиница Дујмовић је обрадила тела османске и аустроугарске државне управе у којима су узимали учешће и српски прваци чаршије. На примеру породице Јефтановић проговорила је о аустроугарској политици према српском корпусу у Босни и Херцеговини, пљачки и уништавању имовине, репресивним мерама, терору који је означио почетак Великог рата, лажним судским процесима и притисцима, економском затирању, националној хомогенизацији, настојању кључних породица да помирљивом политиком, испољавањем лојалности аустроугарској власти, прилагођавањем насталој ситуацији, али и не пристајањем на статус понижених, сачувају иметак, друштвени положај и утицај.

У првом поглављу докторске дисертације, насловљеном „Од просторне границе ка политичкој периферији – сарајевска српска чаршија у новом државном оквиру“ (74-150 стр.), колегиница Дујмовић је покушала да одговори на питање сложеног односа једне традиционалне средине каква је сарајевска српска чаршија и изазова „новог времена“, које је за њу наступило са настанком југословенске државе. Да би у томе и успела свестрано је обрадила сам појам чаршије, посебно указујући на његово дефинисање у социолошком смислу. Такав приступ омогућио је да из бројних углова буде сагледана урбана физиономија Сарајева у годинама између два светска рата, јасније уочене промене настале у животу града, његовој инфраструктури, изгледу, социјалним односима, свакодневном животу. У тим деловима текста темељно је презентована: демографска и верска структура становништва, стамбене прилике, исхрана (глад), хигијенске и здравствене прилике, стање просвећености, просветне прилике, свакодневна делатност, услови живота, социјални и друштвени положај српске чаршије. Указано је и на значај српске штампе и културних институција. Посебно истичемо важност компарирања стања у Сарајеву са општим приликама у Босни и Херцеговини, али не и у Југославији. Колегиница Дујмовић је персонално идентификовала чланове друштвених група које су проистекле из „српске чаршије“, а које су активно учествовале у свим дешавањима која су одређивала друштвени живот Сарајева. На њиховом ентузијазму и ангажману почивале су културне институције (попут позоришта, културних друштава, часописа...), музички живот, филм, забаве... Са подједнаком темељношћу обрађене су и политичке, економске, социјалне, верске, националне прилике у српској чаршији Сарајева у прелазном периоду формирања Краљевине СХС. У тим деловима текста указано је на ставове, улогу, утицај и допринос истакнутих чланова српске сарајевске чаршије процесу уједињења. Пажња је, такође, посвећена доживљају властите позиције у новој држави.

Друго поглавље докторске дисертације носи наслов „Од приватног ка јавном“ (151-308 стр.) и у њему је дата генеза сарајевске српске чаршије, промене које захватају појединца и колектив, одређују животну делатност и утичу на економски, политички и друштвени успон. Попут студија случаја, посебно су анализирани породице Јефтановић и Бесаровић, начини на које су стекли капитал, задобиле друштвени статус и углед, преузимале друштвене обавезе, водиле послове, увећавале имовину, правиле профит, неговале морал, поштовале веру, стицале знање, акумулирале моћ, суочавале се са искушењима новог времена и живота у југословенској држави. Истраживање је показало да је Први светски рат зауставио успон сарајевске српске чаршије, а две

деченије дуги живот у Краљевини СХС био време економског и финансијског слабљења, политичке маргинализације, бројних разочарења, својеврсне „задршке“ према новој власти, њеној структури и политици коју су водиле вајвеће политичке странке. Преданост породичном послу, која је била несумњива и стални друштвени ангажман у бројним институцијама и јавности који је обавезивао, ипак нису могли да зауставе опште опадање моћи српске сарајевске чаршије у међуратним годинама. Тако је колегиница Дујмовић на примеру појединца и породице суштински посматрала шире друштвено-економске и политичке промене карактеристичне за Сарајево, Босну и Херцеговину, Краљевину СХС које најдиректније утичу на њихов избор, одлуке и понашање. Колегиница Дујмовић је са успехом реконструисала приватни и јавни живот неформалне групе људи који чине српску чаршију у Сарајеву, истраживачки продрла у њихову затворени свет, сагледала облике постојеће конзервативност и надлазеће модернитације (промене), разумела традиционалне облике друштвеног и економског организовања, трајање чаршије објаснила непостојањем јаким модернизационих процеса. Успели су и покушаји кандидата да сагледа везе појединаца и породица засноване на традицијом успостављеним односима, хијерархији моћи, заштити интереса, надзору, обичајима који одређују судбину читавих генерација, специфичном начину мишљења и понашања. У тим деловима текста уочљиво је и настојање колегинице Дујмовић да понуди вишестрану перцепцију „другог“ карактеристичну за економски, политички, верски, културно и национално мешовите средине.

Треће поглавље докторске дисертације, под насловом „Јавна сфера деловања сарајевске српске чаршије“ (309-414 стр.), посвећено је сфери јавног живота истакнутих представника „српске чаршије“ у Сарајеву, њихових синова и обичних „малих“ људи. Сагледане су последице које је произвело физичко, материјално и духовно сатирање српског грађанства током Првог светског рата на послератни положај и јавни живот српске сарајевске чаршије. Истраживање је показало да су промене биле драматичне, циљеви друштвених група и појединаца измењени, традиционалне везе ослабљене, успостављање нових хијерархија и вредности интензивирани. Чињеница да јавни интереси више нису били заједнички произвођила је поремећаје традиционалних односа унутар српске чаршије у Сарајеву и најдиректније утицала на губитак некадашње друштвене улоге. У том контексту колегиница Дујмовић је посебну пажњу посветити позицији српског грађанства у државним управним телима, политичким структурама, економским форумима града, националним институцијама и културним и верским друштвима. Указано је на разлоге који су утицали да се прваци сарајевске

српске чаршије у прво време приклоне Радикалној странци. Проговорено је о последицама које је производила пракса државног врха да део чиновничких места попуни кадровима из Србије, што је погађало виталне интересе локалне елите и производило незадовољства. Различити интереси Београда и српске сарајевске чаршије временом су утицали на удаљавање почетних позиција, гашење првобитног одушевљења, гомилање неспоразума, слабљење српског политичког фронта. Колегиница Дујмовић је прецизно утврдила број у државним форумима „удомљених“ сарајевских Срба (посланици, министри, покрајински функционери, бановински чиновници...) и на тај начин показала маргиналну политичку моћ и утицај те средине на државну управу и политику. Уважавајући све промене које су доносили парламентарни и локални избори као и постављења централизоване државне управе колегиница Дујмовић је дошла до закључка да Срби нису били заступљени у очекиваном броју и проценту у државној управи, а поготово не они који су пореклом били из Босне и Херцеговине. Наведено је производило унутарпартијске сукобе, порађало страначку недисциплину, доводило у питање политичку будућност српског народа, слабило српску националну мисао. Колегиница Дујмовић је у тим деловима докторске дисертације реконструисала политички и страначки живот српске заједнице у Сарајеву. Истраживање је показало да нико од представника српске чаршије у међуратним годинама, а посебно у времену које је претходило Другом светском рату, није имао моћ да настави путем својих предака и постане узор долазећим генерацијама. Њихова настојања да стабилност заједнице остваре у сфери економије (економска тела и удружења), такође нису дала очекивани резултат. Перманентна економска криза која је потресала државу производила је задуживања, недостатак капитала и успоравала модернизацијске процесе. Сарајево је тако престало да буде гравитациони центар националне привреде, а способни људи вични економији у таквим околностима нису били у прилици да остваре резултат адекватан уложеном труду. Све је то утицало на економско слабљење српске сарајевске чаршије чији се утицај, посебно у 30-им годинама 20. века, више и није осећао у југословенским оквирима. Колегиница Дујмовић је, такође, обрадила и учешће истакнутих појединаца и породица у традиционалним друштвима од националног значаја – црквено-школској општини и српским националним и културним друштвима (Соколи, Народна одбрана, Савез српских националних друштава...).

У четвртном и последњем поглављу докторске дисертације, које носи наслов „Приватни живот сарајевске српске чаршије“ (415-440 стр.), анализирана је сфера

приватног и бројне промене устаљених традиционалних вредности које су наступиле после Првог светског рата. Поред ранијег указивања на приватну иницијатива у сфери економије, политике и културе, која се огледала у формирању организација и друштава, у овом поглављу је анализирана скала вредносних образаца једне средине (образци понашања, економски стандард, просвећеност и културни ниво, друштвени статус, морал...) и промене које су и у том сегменту живота настале. У тим деловима текста проговорено је о „кварењу морала“, слабљењу породичних веза, промени улоге коју је жена играла у породици, процесима еманципације, распадању старих образаца породичних односа. Пажња је посвећена браку и породици, положају жене у друштву, деци и „моделима“ њиховог васпитања и формирања, становању и унутарпородичним односима, свакодневици и култури слободног времена.

Очекивани резултати и научни допринос

Докторска дисертација колегинице Соње Дујмовић изузетно је комплексног садржаја и као таква вредна пажње. У питању је тематски ново и фактографски богато истраживање. Свстрано и целовито сагледавање посматране појаве и презентовани научни резултат вишеструко прекорачује оквире локалне теме и пружа могућност разумевања много ширег друштвеног оквира који захвата сферу јавног и приватног, традиционалног и модерног, појединачног и колективног, сталног и променљивог. Самим тим и истраживачки резултати до којих је колегиница Дујмовић досегла имају много општији значај од истраживачког узорка (сарајевска српска чаршија) који посматра. Њеном изградом прекорачено је постојеће знање о друштву Краљевине Југославије, продубљено поимање српске чаршије, утврђено место једне друштвене групе у бићу нације, одмерени утицаји и промене које изазива модернизација, али и јасније саглани отпори традиционалне заједнице свакој промени. Аутор је успео у намери да свеобухватно сагледа један важан сегмент српског друштва – чаршију, да посматрајући је у историјском и друштвеном контексту укаже на њене политичке, економске, културне, друштвене карактеристике, значај и улогу. Подједнако значајном сматрамо и чињеницу да је целовита обрада ове проблематике неминовно резултирала и појавом теоријског „модела“ истраживања који се, надаље, може проверавати и користити у историографским радовима. Посматрање српског грађанског друштва у Сарајеву послужиће другим ауторима као емпирички модел на основу кога се могу научно истраживати, анализирати и разумети кључни политички, економски, културни,

модернизациони процеси који обликују друштво југословенске краљевине и одређују смерове његовог историјског развоја. Све то представља несумњив научни допринос докторске дисертације коју је израдила колегиница мр Соња Дујмовић.

Имајући све наведено у виду слободни смо да Наставном и научном већу Филозофског факултета у Београду препоручимо да прихвати наш реферат о докторској дисертацији мр Соње Дујмовић **„Сарајевска српска чаршија 1918-1941 – између традиције и модернизације“** и одобри јавну одбрану на којој би чланови Комисије били у прилици да изнесу своје појединачне примедбе и сугестије.

У Београду

12.05.2014.

Комисија:

Др Радмила Радић, научни саветник
Институт за новију историју Србије

Др Мира Радојевић, ванредни професор
Филозофски факултет у Београду

Др Александар Животић, доцент,
Филозофски факултет у Београду

Др Љубодраг Димић, редовни професор,
Филозофски факултет у Београду
(ментор и писац реферата)